

”Se blomman”

Författaren Kerstin Ekman och idéhistorikern Gunnar Eriksson, bägge hängivna amatörbotaniker, om sin nyutkomna bok med samma namn i ABF-huset 10 maj 2011.

Vad det gäller att lära våra barn – och oss själva – att se, inte bara titta. Och för att kunna se måste man kunna urskilja skillnader och likheter, lära sig kännetecknen och – namn. Namn på blommor, träd, lavar, mossor och gräs. Sådant kallas artkunskap och på senare år har artkunskapen betraktats med ett visst överseende av botanikerna som riktat sitt intresse åt annat håll. Men vi menar att artkunskapen – även om Rousseau ringaktade den – är en förutsättning för att vi ska kunna skydda och bevara mångfalden.

Så löd Kerstin Ekmans avslutande credo då hon tillsammans med medförfattaren Gunnar Eriksson berättade om den gemensamma boken ”Se Blomman” inför en fullsatt Katasal. Boken är en ”personlig korsning mellan flora och kulturhistoria” som det står i programmet och här växlar verkligen lärda citat av diktare och botaniker från Rudbeck, Linné, Rousseau och Goethe till Strindberg och Harry Martinson interfolierade med författarnas egna upplevelser, vandringar och resor från ungdomsåren och fram till idag. I boken kombineras en fascinerande detaljkännedom om den svenska floran – med vissa utflykter, till bl a Rousseaus Frankrike och Vivi Täckholms Egyptiska flora – med en förundran över naturens rikedom som författarna delar med Linné, han som i naturen tyckte sig se Vår herre på ryggen och häpnade.

Ekman/Eriksson skriver: ”Det finns också en oavlönad undran, kanske hos oss alla, och har så funnits så länge våra föregångare haft ett nervsystem. Den sträcker sig från livets gåta till undran vad den här blomman heter.” ”Så länge vi lever här på jorden”, förklarar de, ”lever vi i ett växelspel med naturens krafter och kroppar.” De polemiserar mot Rousseau, som inte tyckte artkännedomen var så viktig, men även mot vår inhemske Sven-Erik Liedman, som hade samma inställning. Häremot anförs Linné som sagt: ”Förlorar du tingens namn, förlorar du också kunskapen om dem.” Det trodde inte Rousseau på. I brev skriver han att han alltid trott att man kunde vara en framstående botanist fast man inte känner en enda växt till namnet, men det viktigaste i Rousseaus synsätt är förstås tanken att man måste lära barn att verkligen se, inte bara titta: ”Innan vi lär dem ge namn på vad de ser, låt oss börja med att lära dem se det”, (d’apprendre a bien voir ce qu’elle regarde.) Också Goethe odlade ett intensivt botanikintresse. I kurorten Karlsbad i Böhmen undervisade han varje morgon vid brunnsdrickningen i botanik och en Linnélärjunge ropade ut växternas namn på tyska och latin. Därefter gjordes exkursioner med hammare för att knacka mineraler och portörer för insamling av växter. Omgiven av sköna damer gick så Goethe ut i naturen och glömde härvid både sina njurar och sin tarm och allt annat som krånglade pga vällevnaden vid hustru Christianes bord, som författarna skriver. Kanske är det så att 1700-talets lärde behövde en lyssnande kvinna för att riktigt komma loss, spekulerar de, men denna lyssnande kvinna kunde naturligtvis också själv utvecklas till botaniker som t ex Linnés dotter Sophia Elisabeth Christina, som utan någon formell utbildning – sådan var stängd för kvinnor – ändå brukar betraktas som den första kvinnliga svenska botanisten. Hon följde sin fars devis att ”det första är att ställa sig förundrad till allt, även det trivialaste (Principium est omnia mirari, etiam tristissima). Gunnar Eriksson skriver att regeln finns på varje svensk hundralapp efter hans förslag som lärdomshistoriker, dock i så liten stil att man måste ha en ”stark lupp för att tillgodogöra sig visdomen.”

Denna förundrans och häpenhetens filosofi kontrasteras i boken effektivt mot dagens petrifierade ”vetenskaplighet” som får skolelever att skriva om växternas behov av kväve, kalium och fosfor men inte om deras likhet med människorna som på 1700-talet: ”Så hava många växter ett uttryck av stolthet, blygsamhet, glättighet, sorglighet, styvhet, artighet; de äro enkla och prunkande lika ungdomens blomma eller den isgråa ålderdomen...” I boken finns över huvud taget många citat som visar på den hänfördhet som man under 1700- och 1800-talet erfor då man, som man upplevde det, för första gången verkligen lyckades öppna naturens stora bok. Sålunda skriver den unge Peter Wieselgren, senare känd som vår store nykterhetskämpe, en långtifrån nykter

betraktelse över sitt första möte med botanikprofessorn i Uppsala, Elias Fries: ”Då E. Fries bjöd mig att följa sig på en excursion till Solberget och där lärde mig rosornas nya indelning, blef jag alldeles betagen och fruktade nästan dö af förtjusning, men jag kom dock till mitt yttre medvetande, så snart vi hunnit sätta oss på berget, och han talade så vänligt som en annan människa.”

I följande kapitel går författarna vidare till några av de stora ”botanikerna” i svensk lyrik från Harry Martinson över Karlfeldt till Elsa Beskows ”Blomsterfesten i täppan” där ogräset invaderar rabatterna.

*Tyst gåtan speglas. Den spinner afton
i stillnad säv.
Här finns en skirhet som ingen märker
i gräsets väv.
Tyst boskap stirrar med gröna ögon.
Den vandrar kvällslugn till vattnet ned.
Och insjön håller till alla munnar
sin jättesked.*

Denna Harry Martinsondikt, ”Kväll i inlandet”, finns inte citerad i boken men flera andra, bl a en där första strofen lyder:

*Här står en lilja i den slutna skogen
och alla sinnen stanna till och dröja
omkring dess stängel samlade till rysning,
som för att frysa in dess bild i minnet
och få den väl bevarad, sval och ljuvlig,
för alla råa år som finns att motse.*

Hos Martinson kontrasteras naturens ljuvlighet mot alltings förgänglighet, ja, själva den inbyggda förlusten förstärker skönheten som när han skriver:

*De vita hundlokorna med sitt skira blomflor
Blev ödestugans sista gardiner.
Det ryggbrutna taket har fallit in i huset.
Stigen är bara ett band av gräsmark där ingen längre kommer*

Det är en helt annan stämning än när Karlfeldt låter ”älskaren ljuvligt berusad och matt reda ett läger åt sin kvinna i höet”: ”Nu öppnar nattglim sin krona/ i åkrarnas yviga korn”. Men nattglim lever ett eget poetiskt liv, mycket rikare än det enbart erotiska, påpekar författarna. Och fortsätter så sin exkursion ut i naturen bl a genom att på två gröna sidor uppteckna alla de växter de finner bara på en liten fläck på jorden, jag har inte räknat dem men nog är det minst 100 olika. Gack du och gör sammalunda, uppmanas läsaren.

I sin slutplädering pläderar författarna för varsamhet och vördnad inför naturen men bekänner sig samtidigt till det Sverige vi har idag: ”Låt oss vandra i det landskap vi har och inte i en idyll som vi bara kan leta upp som välvårdad museal lämning”, skriver de apropå återskapandet av sju Linnéträdgårdar i samband med Linnéåret 2007 på Södermalm. Samtidigt utfärdas en varning:

*”Fly blomma! Hör noga på, för jag har något viktigt att säga.
Jag kan bara viska, men du hör nog ändå,
Du som lärt alla de språk vinddragen fört över ängen.
Du måste fly. Packa genast allt ditt i ett fröskal...”*

Kerstin Vinterhed